

ZAGREBAČKA ISPRAVA IZ G. 1482. O OPROSTU OD PLAĆANJA MALTARINE.

Kralj Bela III. (IV.) podijelio je zagrebačkim građanima i žiteljima svojom zlatnom bulom od 16. novembra 1242.¹ među ostalim i znatnu povlasticu, da ne plaćaju unutar međa kraljevskih ni na kojem mjestu maltarine od svoje robe, koju voze na prodaju. Nije čudo, da su zagrebački trgovci pazili na to, da se ova odredba kraljeva i vrši, ali tečajem vremena pade ona u zaborav poput mnogih drugih, ili se mnogi mogućnici, možda i znajući, ne htjedoše na nju obazirati. Učestaje već zarana pritužbe zagrebačkih trgovaca ili na krunu ili na domaću zemaljsku vlast protiv silovitoga i nezakonitoga pobiranja maltarine od njihove robe, pak treba oštih prijetnja kraljeva ili banova, da se zagrebačkim trgovcima očuva njihova stara i po njih korisna povlastica. Osobito su u XV. vijeku prinuždeni zagrebački trgovci često tražiti zaštite protiv mnogih velikaša duhovnih i svjetovnih, kaptola, plemića, kastelana i drugih ljudi, koji na svojim maltama nepovlasno zahtijevaju i pobiru maltarinu od njihove robe.² Kad je kralj Matijaš za svoga boravka u Zagrebu, odmah s početka god. 1481., držao opći kraljevski sud (judicium generale seu palatine), prihvatili su zagrebački građani ovu zgodu, da iznesu svoje tužbe protiv mnogobrojnih kršitelja njihove povlastice. Kraljevski je sud trajao dugo vremena, od 30. januara do 2. marta, a predsjedali su mu palatin Mihajlo Orsag de Guth i sudac kraljevskoga dvora Stjepan Bator.

Dne 22. februara iznesao je u ime kralja Matijaša, a na korist građana zagrebačkih, sam odvjetnik kraljev (director causarum domini regis) Ivan Požegaj tužbu protiv ovih velikaša i plemića: Stjepana II., Bernarda, Dujma IV., Ivana IX. i Nikole VI. Frankapana, Petra Zrinskoga, Jurja Mikuličića Bužimskoga, Jurja Herendića od Lipe, Ivana Krupskoga, Gregorija Bradaša, pana Lužičkoga (Panlusycki), Mihajla i Tome Tompa od Horsove (de Herzowa), Ivana vojvode Humskoga (Vlatkovića), Bernarda Stočića od Skrada, Ivana Frajlhovića od Komogojne i opata topuskoga Jurja, koji su na svojim maltama nezakonito pobirali od Zagrepčana maltarinu.³ Razumljivo je, što se tužba podiže u ime kraljevo, jer se kršenjem kraljevskih odredbi počinja kažnjivo djelo, rušenje kraljevskoga ugleda. Od sviju ovih tuženih ne pristupi ni jedan pred sud, a i

¹ Tkalčić, Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba I str. 15 i dalje.

³ Tkalčić o. c. II str. XCI, 405 i dalje. — Klaić, Povjest Hrvata II 3, str. 128.

² Tkalčić o. c. II str. XC, XCI.

ne posla svoga punomoćnika. Ivan Požegaj utvrdio je opravdanost svoje tužbe iznesavši povelju kralja Bele III. (IV.) od 23. novembra 1266., u kojoj su sadržane gotovo sve ustanove zlatne bule, a dodane su još i neke druge.¹ On je istaknuo osobito onu stavku, koja kazuje, da zagrebački trgovci nijesu dužni nigdje unutar međa kraljevskih plaćati nikakove pristojbe, kad svojom robom trguju (... tributum infra regales terminos in nullo loco solvere teneantur). Sud je na to stvorio svoju odluku, po kojoj su zagrebački trgovci slobodni i prosti od plaćanja maltarine na maltama navedenih velikaša i plemića, u kojima mu drago od njihovih mjesta

Po svoj je prilici istoga dana iznesao Ivan Požegaj i drugu tužbu u istoj stvari, a to se razabira iz priopćene isprave. Tuženi su zbog nezakonita pobiranja maltarine od zaprebačkih trgovaca ovi: biskupi Osvald zagrebački i Sigismund pečuvski, nadalje zagrebački kaptol, onda Franjo, Stjepan, Ivan i Mihajlo knezovi Blagajski, Juraj i Vilim knezovi Zagorski, Ivan Tuz od Laka, Juraj Turocz, magistar kraljevih peharnika, ban Ladislav od Egervara, Stjepan Čupor Moslavački, Ladislav sin Hermana od Grebena, Ladislav od Ervence, Petar Bočkaj Rasinjski, Stjepan Dersov od Zerdahelja, Ivan Hening Susjedgradski te Ladislav i Stjepan sinovi Mavre od Megesalije. Od svih je pristupio osobno pred sud jedini Ladislav od Grebena, dok su drugi poslali svoje zastupnike, odvjetnike s punomoćima. Na tvrdnju tužiteljevu, da prigone protiv zakona zagrebačke trgovce na plaćanje maltarine, odgovoriše tuženi preko svojih zastupnika, da to ne stoji, nego da oni već od vjkada pobiru i od zagrebačkih trgovaca pravednu maltarinu i to ne silom, nego na način pravedan po običaju kraljevine, a za ovo svoje pravo da imaju pismene dokaze, kojih doduše ne mogu sada iznijeti, nego će to učiniti u drugom roku, koji im se odredi. I bio im je dan rok u osmini sv. Jurja iste goćine (1481), da iznesu pred palatina svoja dokazala, ali oni ih ne iznose, nego opet odgađaju od roka do roka na osminu Bogojavljenja. U nazočnosti palatinovoj ima se parnica dokrajčiti i izreći presuda, ali ovaj put nema tuženih, a i ne šalju svojih punomoćnika, te potpadaju pod globu. Time i sami priznaju, da nijesu u pravu, pak je lagan posao zastupniku građana zagrebačkih Ivanu Požegaju, da stvar privede kraju povoljno po svoje štćenike. On opet iznosi pred palatina spomenutu povelju kralja Bele od 23. novembra 1266., koju palatin u cijelosti navodi u svojoj presudi. Ivan Požegaj razlaže, kako je kralj Bela, želeći se pobrinuti za sigurnost svojih podanika u onim krajevima (u Slavoniji), povjerio tvrdu na brdu Gradcu čuvanju njezinih stanovnika, a od toga se vremena ova tvrda zove »grad brda Gradca« (civitas montis Grecensis).² Među ostalim slobodinama i povlasticama podijelio je kralj građanima i ovu, da su oprosteni i slobodni od plaćanja svake

¹ Tkalčić o. c. II. str. 406 ima u tekstu navedenu godinu povelje: millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, ali treba da je sexto, jer ova povelja imade sadržanu i citiranu ustanovu, dok ona iz g. 1267. radi o

oprostu od plaćanja tridesetine. Tkalčić o. c. I str. 44, II str. XC.

² Kralj je Bela međutim već 16. novembra 1242. uzvisio Gradec na slobodni kr. grad. Tkalčić o. c. II str. V.

maltarine ili druge pristojbe za svoju trgovačku robu unutar kraljevskih meda, t. j. na svim mjestima u kraljevini Slavoniji i u ostalim kraljevstvima, podvrgnutim njegovu kraljevskome veličanstvu i svetoj kruni. — Palatin je nakon zreloga promišljanja, posavjetovavši se sa svojim savjetnicima, prelatima, barunima, protonotarima i ostalim plemićima, pozvanim u tu svrhu, izrekao dne 3. marta 1482. konačnu presudu, kojom je građanima zagrebačkim sudačkom svojom vlašću potvrdio njihovo pravo, t. j. oprost od plaćanja maltarine i drugih pristojbi za njihovu robu, što je voze na trg unutar meda kraljevskih. Podjedno je zabranio biskupu Osvaidu i drugim tuženima, a i svim ostalim ljudima, koji drže u ma kojem mjestu malte, pobirati u buduće maltarinu od zagrebačkih trgovaca ili ih progoniti, da je plate, bilo na koji način.

Međutim ni ova presuda palatinova nije imala veće vrijednosti, nego li slične odluke, jer se i poslije ponavljaju i tužbe građana zagrebačkih zbog kršenja spomenute povlastice i opetovane prijetnje vladara i banova kaznama protiv prekršitelja,¹ ali čini se, sve je ovo od malena uspjeha.

Nije vjerojatno, da je isprava palatina Mihajla Orsaga de Guth, kojom se ovaj spor rješava, već onda bila u posjedu jugoslavenske akademije, kada je neumorni istraživalac zagrebačke prošlosti pokojni Ivan Krst. Tkalčić priređivao drugu knjigu »Spomenika« (izašla g. 1894), kamo bi i ona spadala, jer onda ne bi ona bila izmaknula budnomu njegovu oku. Bit će, da je došla poslije u akademijin posjed, a svakako je već bila u njezinu posjedu g. 1898, kad je arkiv uređen. Listina je original na pergameni; po sredini je znatno oštećena, izjedena, uopće je izbljedita i na mjestima teško čitljiva. K tome je nevješto prilijepljena na debeo papir a pečat se je izgubio. Koliko mi je bilo moguće, popunjavao sam prema smislu i prema drugim listinama iz onoga razdoblja, poglavito prema citiranoj ispravi u Tkalčićevim »Spomenicima« II br. 324 str. 405 i d.

Anno 1482. 3. martii. Budaë.

Nos Michael Orzag de Gwth, regni Hungarie palatinus et j(udex Comanorum). memorie commendantes tenore presencium significamus quibus expedit vniuersis, quod in congregacione generali nostra ac magnifici comitis Stephani de Bathor, iudicis curie serenissimi principis domini Mathie dei gracia dicti regni Hung(arie, Bohe)mie, Dalmacie, Croacie et ceterorum regnorum regis, domini nostri generosissimi, vniuersitati nobilium Crisiensis, Zagrabiensis, Warasdiensis et de Werewcze comitatum, feria tertia proxima ante festum purificationis beate Marie virginis in anno proxime transacto preteritum de speciali mandato et commissione (dicti domini nostri) regis prope ciuitatem Zagrabiensem celebrata, egregius magister Johannes de Posega (!), director causarum ipsius domini nostri regis, de medio aliorum exurgens nomine et in persona eiusdem domini nostri regis contra reuerendos in Christo patres dominos Osualdum Zagrabiensis et Sigismundum (Quin)queecclesiensis ecclesiarum episcopos, ac honorabile capitulum eiusdem ecclesie Zagrabiensis, item magnificos Franciscum, Stephanum, Johannem et Michaelem, filios condam Gregorii de Blaga, Georgium et Wilhelmum comites Zagorie, Johannem Tuz de Laak ac Georgium Turocz, pincernarum regalium magistrum, egregium (Ladislaum banum), Stephanum Chupor de Monozlo, Ladi-

¹ Tkalčić n. dj. II str. XCI i d.

slaum Hermani de Gereben, alterum Ladislaum de Ewrwencze, Petrum Bochkay de Razynakerezthur, Stephanum filium Ders filii bani de Zerdahel, Johannem Hennengh de Zomzedwar, Ladislaum et Stephanum filios condam Maurici de Megesalya proposuerat eo modo, (quomodo) nonnulli forent in regno Sclauonie, qui in eorum teloniis sew locis tributorum et signanter prelibatus dominus Osualdus episcopus in Lupoglaw, sub castro Gemneech, in Zenthkerezth, Obed, Hrazthowycza; capitulum Zagrabiense in Czerye, Zythech; Ladislaus banus in Crisio, Bosyako et Jaworowcz Byhegh, Keryalrew, Thersycz, Jastrawazka, Kopa, Zthenycznyak, Wrathnyk prope Segniam, Zamabor; annotatus siquidem dominus Sigismundus episcopus in tributis suis in Kaproncza, Chaktornya, Kamenyegrad, Kernyn, Prodawyz, Supancz et Zenthgyurgh; Franciscus autem ac Ste(phanus, Johan)nes et Michael de Blaga in Brumen, Dynychk, retro Brumen, Oztrosecz, Buservch et sub Thoron; Georgius vero et Wilhelmus in Krapina, Warasd, sub Lobar, Zalatharyo, Romechyncz, Magyerowo, Wymicza, Thoplyka et Krapinensi; Johannes enim(!) Twz in Rakolnok; Georgius (de Turocz) in Ludbreg; Stephanus Chupor in Monozlo et Bothowzdencz; Ladislaus Hermanfy in Cristalowcz; alter vero Ladislaus de Ewrwencze in Zebachina et Gorbolnok; Petrus Bochkay in Zenthlowryncz et Razynakerezthur; Stephanus filius Ders in Rewche; Johannes Hennengh in Zthw(bycza) Nouak, Chycha, Palina et in fluuio Krapina; memorati autem Stephanus et Ladislaus filii Mauricii in Zdencz, et aliis cunctis villis, ciuitatibus et opidis, locis scilicet tributorum eorum in regno Sclauonie vbiuis habitorum, et exigi solitorum a ciuibus et hospitibus, populis et incolis re(galibus in ciuit)ate sua regali montis Grecensi commorantibus contra libertates prerogatiuas eorundem ciuium, hospitem et incolarum dicte ciuitatis a diuis regibus concessas et indultas de rebus et bonis eorundem mercimonialibus minus iuste et indebite tributum exigent et exigi facerent ac eosdem (ad solucionem tributa)riam vbiuis compellerent et astringerent in preiudicium et derogamen libertatis prefatorum ciuitatis regalis prenotate dampnumque ipsorum ciuim valdemagnum. Quo audito Gregorius Petrotha de Dedynareka pro prelibatis dominis Osualdo episcopo Zagrabiensi, Johanne Twz ac Francisco, Stephano, Johanne et (Michaele de Blaga) Stephano Chupor de Monozlo, Thomas de Baxa pro domino Sigismundo episcopo Quinqueecclesiensi, magister Clemens canonicus ecclesie Zagrabiensis pro capitulo eiusdem ecclesie, Georgius Ablanca de Mendzenth pro Georgio et Wilhelmo comitibus Zagorie, ac Ladislao et Stephano filiis Mauricii, Johannes de Kapolna pro Georgio de Turocz, alter Johannes de Orehowcz pro Johanne Hennengh, Paulus literatus de Horzowa pro Stephano filio Ders, prefatus Ladislaus vero de Gereben personaliter, Demetrius de Mylethyncz pro Ladislao de Ewrwencze et Nicolaus Zaaz pro Petro (Bochkay cum) sufficientibus literis procuratoriis in nostram ac eiusdem domini comitis Stephani de Bathor exurgentes presenciam responderant tali modo, quomodo prelibati in causam attracti in predictis et aliis locis tributorum ipsorum vbiuis habitorum predictos ciues, populos et incolas regales dicte ciuitatis montis Grecensis non (im)merito ad solucionem tributariam compellerent nec ab eisdem huiusmodi tributa indebite exegissent, sed semper et ab antiquo ab eisdem tributa iusta poontencionaliter sed iusto et vero modo ac iuxta ipsius regni consuetudinem

merito exegissent, et superinde literas et literalia haberent munimina, que (ipsi non ad pres)ens in dicta congregacione generali, sed in termino vltiori per nos et dictum dominum comitem Stephanum eis dando exhibere prompti essent et parati. Vnde hiis perceptis nos vnacum dicto domino comite Stephano moram commiseramus eo modo, vt prenominati in causam attracti, vel procuratores eorum legitimi, h(uiusmodi literas vel liter)alia eorum instrumenta, si quas et que in factis dictorum tributorum et eorundem exaccionibus pro eorum parte haberent emanatas et confecta, in octauis festi beati Georgii martiris tunc venturis in curia regia nostra scilicet palatinali in presencia cum deponendo iudicium trium marcarum producere et exhibere deberent et (teneantur) regiam serenitatem prenotatam, quibus visis iudicium et iusticiam facere valeremus inter partes in premissis dictante iuris equitate. Et ab eisdem actoribus premissa instrumentalis exhibicio partes inter predictas seriebus literarum nostrarum procuratoriarum de termino in terminum currendo presentes octauas festi Epiphaniarum dom(ini) (Ad) quas quidem octauas prenominati domini Osualdus et Sigismundus episcopi ac alii predicti in causam attracti per prelibatum magistrum Johannem Posegay, directorem causarum regalium, in persona dicti domini nostri regis congruis diebus ipsarum octauarum coram nobis exspectati prescriptas literas exhibituri nostram in presenciam non venerunt neque miserunt, sed se mediantibus aliis literis nostris judicialibus exinde confectis in iudiciis aggrauari permiserunt. Dehinc volens antefatus magister Johannes Posegay prenominos ciues, hospites et incolas regales dicte ciuitatis montis (Grecensis) (tr)ibutis exemptos et supportatos atque liberos esse declarare, quasdam literas condam domini Bele quarti, incliti regis Hungarie, priuilegiales sigillo eiusdem dupplici et autentico impendenti communitas nostrum produxit in conspectum hunc tenorem continentes: Bela etc. (slijedi povelja kralja Bele IV. od 23. novembra 1266., kojom daje zagrebačkim gradanima mnoge povlastice. Tkalčić, Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba, sv. I str. 40—44.) — Quibus presentatis earundemque¹ perlectis et sane intellectis memoratoque magistro Johanni de Posegay in persona (dicti) domini nostri regis eidem ac per consequens memoratis ciuibus, hospitibus et incolis regalibus ciuitatis (montis Grecensis ex parte) prefatorum in causam attractorum per nos in premissis iuris medelam preberi postulantes, quia memorati domini Osualdus et Sigismundus episcopi ceterique in causam attracti in facto pretactorum tributorum suorum et super eorundem exaccione per predictos ciues, (hospites et) incolas regales montis Grecensis eis debenti literas et literalia instrumenta habere allegantes easdem (in congreg)acione generali, sed in curia regia coram nobis exhibere assumpsisse causaque premissa sed et predicta exhibicio instrumentalis ad presentes octauas festi Epiphaniarum domini modo dilatario deuenta extitisse, iidem eciam in causam ettracti generaliter et quilibet eorum singulariter prescriptas literas et literalia eorum instrumenta exhibicioni et (nostram) in presenciam non venisse nec misisse, sed se iudiciorum oneribus aggrauari permisisse, prelibatus autem olim dominus Bela rex, qui subditorum suorum in illis partibus degencium securitati prospicere salubriter cupiens, castrum in monte Grecz iuxta Zagrabiam obtuicioni eorundem con-

¹ Ovdje je nešto izostavljeno.

structorum decreuit constituendum in predicto (anno millesimo ducent)esimo sexagesimo sexto, regni autem sui anno tricesimo primo, inhabitatoribus ipsius castrum, quod quidem castrum ab eo tempore ciuitas montis Grecensis est appellatum, inter alias libertates et prerogatiuas literis in eisdem declaratas et..... habeant prerogatiuam libertatis gratiam, vt ciues et hospites sew incole, inhabitatores..... (tri)buta infra regales terminos in nullo loco soluere teneantur, fecisse et generose concessisse reperiebantur seriose; ob quam libertatis prerogatiuam iidem ciues, hospites ac incole ipsius ciuitatis regalis montis Grecensis iuxta tenorem..... prescriptarum literarum ipsius condam domini Bele regis priuilegialium in superioribus..... infra terminos regales, hoc est intra ambitum Sclauonie regni ac ceterorum regnorum eidem regie maiestati sacreque corone subiectorum, ab omni tributaria exaccione sew solutione in locis tributorum quorumcumque et vbicumque infra terminos regales exigi solitorum eximi, supportari, exemptosque et supportatos ac per omnia liberatos... .. predictis in causam attractis et aliis quibusuis cuiuscumque conditionis hominibus infra ambitum et dominium regium tributa habentibus ab exaccione huiusmodi tributorum de cetero cessare et eisdem silencium imponi debere nobis vnacum prelati, baronibus, magistrisque prothonotariis et ceteris regni nobilibus nobiscum in examen superinde..... comprobacione eorundem. Itaque dominorum prelatorum et regni nobilium magistrorumque prothonotariorum maturo inducti consilio prelibatos dominos Osualdum et Sigmundum episcopos ceterosque vniuersos et singulos in causam attractos, alios eciam quoslibet cuiuscumque status et condicionis homines in dicto regno Sclauonie ac alias vbiuis per intra terminos regios tributa habentes, ab omni exaccione tributorum sew theloniorum quorumcumque a predictis ciuibus, hospitibus et incolis ipsius ciuitatis montis Grecensis hactenus exigi consuetorum cessare et supersedere iudicantes decreuimus et commisimus eisdem de cetero superinde silencium imponendo, sepe nominatos ciues, hospites et incolas ipsius ciuitatis montis Grecensis in omnibus eorum libertatibus, prerogatiuis et exempcionibus predictis per prelibatum condam dominum Belam regem eisdem ciuibus in facto prescriptorum tributorum modo premissa graciose concessis et largitis reliquimus ac ab omni exaccione et solutione tributaria in cunctis locis infra terminos regales existentibus liberos atque exemptos fore pronunciamus, ymmo decernentes committimus et relinquimus ac modo prenarrato pronunciamus auctoritate nostra iudiciaria et iusticia mediantibus, committentes omnibus et singulis cuiuscumque status et condicionibus (!) hominibus infra terminos regios tributa habentibus, vt ipsi amplius et de cetero a predictis ciuibus, hospitibus et incolis dicte ciuitatis montis Grecensis et eorum rebus mercimonialibus quibusuis in predictis locis tributorum suorum nullum tributum exigere ac eosdem ad nullius tributum solutionem artare et compellere presumant quouis modo. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras priuilegiales pendentis et auttentici sigilli nostri munimine roboratas, eisdem ciuibus hospitibus et incolis ciuitatis montis Grecensis sepedicte duximus concedendas. Datum Bude quinquagesimo die octauarum festi Epiphaniarum domini predictarum, anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo.

Bogoljub Krnic.